

Integrale Commissie Advies nr. 2020-16

Status: definitief

Onderwerp	Bruggen en kademuren
Datum	9-9-2020 (videoconferentie)
Commissie	Eric Luiten (voorzitter), Janneke Bierman, André Winder, Irene Klarenbeek, Marianne Griffioen, Ruwan Aluvihare, Hans van der Made
Secretaris	Paul Rosenberg, Mirte Kooij
Toelichting	Simon Sprietsma (R&D), Merijn Buist (IB, programmamanager kademuren)
Toehoorders	Henk Volkers, Elles van den Hoek (R&D), Marco Kooiman, Sigrid Schut (IB)

Achtergrond

De geconstateerde achterstand in het groot onderhoud van bruggen en kademuren en een aantal acute problemen met verzakkende en zelfs instortende kademuren heeft aanleiding gegeven tot de start van het Programma Bruggen en Kademuren. Doel is de komende jaren vele kilometers kademuur en tientallen bruggen onder handen te nemen. Delen zijn al in uitvoering. Omdat een belangrijk deel van de operatie zich voltrekt binnen het (rijks)beschermd stadsgezicht 'Amsterdam binnen de Singelgracht' en de kernzone van het Unesco Werelderfgoed - waarbij de grachten met alles wat daarbij hoort een wezenlijk onderdeel vormen van de beschermde waarden - is aan R&D opdracht gegeven een beeldkwaliteitplan (BKP) op te stellen waarin uitgangspunten worden benoemd voor vervanging en herstel.

Vraagstelling

Biedt het gepresenteerde BKP voldoende borging voor de cultuurhistorische en beeldwaarde van de grachten? Is er voldoende rekening gehouden met de effecten van koppelkansen voor de inrichting van de openbare ruimte?

Conclusie

De commissie is blij met de uitgangspunten zoals vastgelegd in het concept BKP, maar constateert tegelijk dat dit nog niet meer is dan een aanzet tot een omvangrijker document waarin de relatie tussen de inrichting van de openbare ruimte en het kadeherstel verder wordt uitgewerkt. Ook ontbreekt nog de historische analyse die van belang is om een eventuele keuze voor eenheid dan wel differentiatie in het beeld te onderbouwen.

Het programma - dat zich qua gevoeligheid en betekenis laat vergelijken met een open hartoperatie in de kernzone van het Unesco Werelderfgoed - is tot nu toe in verband met de urgentie en de geconstateerde risico's voor de openbare veiligheid vooral benaderd als een technisch-financiële opdracht. Vanwege de enorme impact die deze vervanging op grote schaal gaat hebben op het beeld van de Amsterdamse binnenstad is ook aandacht nodig voor de wijze waarop deze operatie in de oude stad wordt ingepast en tot expressie komt. De grachten met hun combinatie van water, kademuren, boombeplanting en rijen gevarieerde historische bebouwing zijn terecht wereldvermaard. Op deze schaal interveniëren vergt de grootst mogelijke zorgvuldigheid. De commissie adviseert dit BKP daarom te beschouwen als een basisdocument en adviseert om de spelregels ten aanzien van beeldkwaliteit bestuurlijk vast te stellen en tot onderdeel te maken van de aanbestedings- en contractstukken tussen gemeente en marktpartijen.

Het project heeft twee sporen met ieder een eigen snelheid en karakteristiek die apart van elkaar worden aanbesteed. De eerste (conventioneel) gaat uit van herstel van de bestaande toestand en omvat primair een technisch herstel van de kademuur (voorbeeld is Herengracht oostzijde tussen de huisnummers 3 en 103). In deze fase kan het voorliggende BKP (mits vastgesteld) van dienst zijn om een resultaat te bereiken dat recht doet aan de cultuurhistorische waarde van de historische binnenstad.

Het tweede spoor (innovatief) laat ruimte voor experiment en doorontwikkeling, zowel ten aanzien van ondergrondse voorzieningen als ten aanzien van de inrichting en het gebruik van de openbare ruimte. In deze fase, die een zeer lange doorlooptijd kan hebben, is een helder kader noodzakelijk waarin enerzijds ontwerp*principes*, materialen en detailleringen zijn vastgelegd, maar anderzijds is aangegeven welk deel van de opgave door ontwerpend onderzoek nog nader gestalte kan krijgen. Het is noodzakelijk voor deze meer experimentele fase een protocol af te spreken om dit onderzoek te begeleiden. Wie adviseert, oordeelt, besluit?

Dilemma's en aandachtspunten

Huidige BKP

Hierin zijn de belangrijkste uitgangspunten benoemd ten aanzien van metselwerk, voegwerk, dilataties, haalkommen, drenkelingslijn en -trapjes. Er zitten nog veel keuzemogelijkheden in. Stel in overleg met IB vast wat technisch en financieel haalbaar is en leg dat vast als kader. De commissie onderschrijft het algemene uitgangspunt dat een kademuur in principe een ononderbroken schijf is van metselwerk, afgedekt met een natuurstenen deksteen en dat losse voorzieningen daar als toegevoegde elementen op worden gemonteerd.

Belangrijk is de aansluiting op bruggen; die zijn veelal gemeentelijk monument en moeten om die reden apart vergund worden. Het kan niet zo zijn dat dat allemaal afzonderlijke projecten worden. Het BKP moet omwille van de eenheid van het beeld worden aangevuld met algemene uitgangspunten voor bruggen en de aansluiting daarvan op de (gerenoveerde) kademuren. Aandacht vraagt de commissie ook voor fysieke voorzieningen ten behoeve van woonboten:

afmeerpalen, bolders, nutskastjes. Deze zijn mede bepalend voor het eindbeeld van een opnieuw ingerichte kade.

Circulariteit en hergebruik

Er is in het BKP nog niets opgenomen over hergebruik van afkomende materialen. Kademuren zijn vaak (in doorsnede) opgebouwd uit verschillende lagen omdat in vroeger eeuwen bij vervanging of herstel niet de oude muur werd gesloopt maar er een nieuwe schil buiten tegenaan werd gezet. Deze oude constructies zijn een interessante bron voor onderzoek (archeologie) maar bestaan vaak ook uit in kalkspecie gestapelde oude stenen die hergebruikt kunnen worden bij restauraties. Het is raadzaam om daar bij demontage rekening mee te houden en spelregels voor af te spreken. Natuurstenen dekzerken moeten sowieso waar mogelijk worden hergebruikt. Dit materiaal kan honderden jaren mee en kan opnieuw worden nabewerkt. Alleen 'kosten' mogen daarbij niet allesbepalend zijn want vervangen is helaas meestal goedkoper dan hergebruik.

Inrichting openbare ruimte

In spoor twee (innovatief) is meer gelegenheid om het gebruik van de openbare ruimte in de planvorming te betrekken. In de jaren '90 van de twintigste eeuw is voor het centrum het HIOR (Handboek Inrichting Openbare Ruimte) vastgesteld. Het opnieuw tegen het licht houden van het HIOR en het aanpassen aan de eisen van de tijd is een onlosmakelijk onderdeel van de opdracht. De commissie agendeert daarbij de volgende onderwerpen:

1. De overgang van haaks- naar langsparkeren leidt in de praktijk tot minder bomen wat ten koste gaat van het beeld van een doorlopende bomenrij. Het aantal bomen per honderd strekkende meter is in de twintigste eeuw al gestaag afgenomen. Huidige ingrepen in het profiel mogen die tendens niet versterken, ook niet als dat ten koste gaat van nog meer parkeerplekken. Analyse van de historische situatie kan een inspiratiebron zijn voor het opnieuw aanplanten van de grachten.
2. 'Groentjes' die vaak voortkomen uit buurtinspraak nemen ruimte in beslag die ook nodig is voor fietsparkeren, bankjes, vuilcontainers en laadpalen. Duidelijke afspraken en keuzemodellen zijn nodig om te voorkomen dat de gracht een aaneenschakeling wordt van adhoc-oplossingen per rak. Een aantal gestandaardiseerde en zo nodig reversibele oplossingen die ook rekening houden met het karakter van de omgeving (woongracht/ werkgracht) maken het mogelijk wensen van bewoners in te willigen met behoud van een samenhangend beeld.

Amsterdam, 15 september 2020
Commissie Ruimtelijke Kwaliteit

Eric Luiten, voorzitter

Bijlage

Beleidskaders:

- nvt

Aangeleverde stukken:

- Beeldkwaliteitsplan kademuren. Nieuwe en gerenoveerde kademuren in de historische binnenstad en negentiende-eeuwse buurten van Amsterdam, (R&D/ M&A, concept 1-9-2020)
- Ontwerp kademuren Herengracht 3-103, overzichten (R&D, 1-9-2020)
- Ontwerp kademuren Herengracht 3-103, details (R&D, 1-9-2020)